

ers naturgavnad og gjorde det godt. Me maa her minna um Ivar Johnson (fraa Flo i Stryn), som fraa vanleg fabrikkarbeidar arbeidde seg fram til aa verfa styrar og eigar av ein av dei største og mest umtykte fabrikkar i Amerika. Det var cykle- og vaapnfabrikken i Fichtsburg, Mass. —

Ogso som aandsarbeidarar hev mange av dei utvandra nordfjordingar synt stor dugleik og gjort godt verk. Der er t. d ikkje mindre enn nokre og freffi som hev arbeidt seg fram til prestar. Mange av deim hev eif godt namn millom dei norsk-lutherske prestane i Amerika. Høgst stend vel L. M. Gimmestad, som hev teke den filosofiske doktorgrad og i 17 aar hev vore professor; han er vel den lærdaste nordfjording av bonderot. Desse prestane er spreidde utyver heile det ovstare sambandsriket. Ikkje so radt faa av Nordfjord-utvandrarane eller sønene deira hev studera lovkunna og er vortne advokatar. Den mest vidgjetne av deim er Elias Rachie, som ættar fraa Rake i Olden. Sume av advokatane hev lagt seg upp i det politiske arbeidet. Den mest kjende av deim er vel L. M. Rand, som ei tid var ein av dei som hadde mest aa segja i bystyret i Minneapolis. Ein annan nordfjording A. J. Kirkeide (fraa Stryn) var ogso ein velkjend politiskar og vart kaara til statssenator i Minnesota.

Ymse av nordfjordingane hev kome inn i statsadministrasjonen og gjort godt arbeid der. Millom deim maa me her nemna Mart. Fosnes; han vart postmann og stod ei tid som styrar av postskipnaden i storbyen Minneapolis. Sidan vart han send til Kuba og skulde organisera postskipnaden der etter amerikansk mynster, eif umbod som han skilde seg ifraa med den største æra. —

Ein kann vel difor trygt segja at Nordfjord hev full grunn til aa vera byrg av det folkefilskot som det hev sendt til det store og mektige riket Sambandsstatane i Vesterheimen. Og det er eif life vederlag for den mergstelande blodtapping utvandringi hev vore for heimebygdi.

Jacob Aaland.

NORSK FOLKEMUSIKK.

SLAATTAR OG FELESPEL.

DET er ikkje alle folk som eig ei like rik og forvitneleg folkediktning; det skil mykje paa det. Og ei av dei former som er mest ulikt vaksne hjaa dei ymse folkeslag er tvillaust folkemusikken, ikkje minst den instrumentale. Denne musikken hev i mange land skapt sine eigne instrument og slaatteformer, som berre trivst og veks paa dei spelgogner dei er tilmaata for og dikta paa.

Som all onnor folkediktning hev ogso folkemusikken havt ei lang og forvitneleg framvokstetid. Upphavet hev si rot i folkedjupet. Aa nemna aar er mest nyttelaust. Men det er likevel ymist som gjev oss gode peikepinnar i hand. Og der er daa sumt me torer segja med vissa.

Det er serleg ei grein av folkemusikken eg vil taka fyre meg i denne vesle utgreidingi, og det er dei gamle slaattane. Dei er tvillaust noko av det mest forvitnelege og sermerkte som norsk folkeand hev skapt. Og det er difor ein kulturskaff som snaudt kan verdsetjast for høgt.

Sjølve namnet *slaatt* segjer oss at denne musikken maa vera fælande gamall.¹⁾ Mange eldgamle slaattenamn provar det same. Og segn og soga, ja jamvel gaator med, gjer oss yvertydde um at den instrumentale folkemusikken vaar ikkje er nokon ungdom neff.²⁾

Elles ber sjølve slaattane, baade ved sin rytmiske bygnad og ved sine fonale og tekniske sermerke, det beste vitnemaalef um høg alder. Etter alf aa døma maa dei vera minst tusund aar gamle; det kann me segja med vissa. Men det er mangf som tyder paa at dei er endaa ikkje so life eldre.

¹⁾ Jfr. Torleiv Hannaas: *Hardingfela*, Bergen 1917, s. 25 o. fr.

²⁾ Same staden s. 21.

Ein stor luf av slaaffane hev vorte dikta i ei tid daa folkelivet var friskare og sterkare enn no det er. Livevis og livekor i eldre tid fedde seg soleis at det maatte gjeva ein framifraa vokstergrunn for den folkelege tonekunst. Og spelemennene, som hadde huglagt musikken, dikta slaaff etter slaaff, medan folkeliv og natur sveipte seg som ei livande raama kring det heile.

So rik og mangslungen som folkemusikken vaar er, provar han at det norske bondefolket hev havt stor musikalsk givnad og ei sterk skaparmakt.

Naar det gjeld vokalmusikken (vanlege songtonar) er det ikkje utrulegt at embæftsstandet kann ha ytt ikke fritt tilfang; men naar ein tek slaaffane, er nok det reint utenkjande. Dette standet stod mykje framandt for den lufen av folkemusikken. Og lite skyna dei honom med.

I slaaffane, som i den gamle folkekunst elles, merkar ein den fine stilkjensla og kunstfulle utformingsmaaten. Dei same underlege snirklar og snurar møter ein allstødt ogsaa her. Men hovudlinone er alltid klaare.

Det er nok venteleg fyrst og mest folket sin trong til dans og leik som hev skapt slaaffane. Den eldste folkedansen var fruleg songdansen. Og fyrr dei primitive instrument vart oppfunne, var denne dansen den aalmenne form for all folkedans, ikkje berre i Noreg, men ogsa i mange andre land. Men so kom instrumentalmusikken, og med honom nye dansemaatar, og dermed ogsa slaaffformer. Og den kulturelle framvokster stodde oppunder, skirsla og meisla ut litt um senn det som fyrr berre hadde vore halvraatt emne. Der var ein viljefast fraa mot nye og høgare maal, som filsist sette knupp i friare og fullkomnare former.

Av slaaffar hev me i grunnen tvo stilslag her i landet: hardingfele- og flafefe-slaaffane. Desse slaaffeslagi er paa mange maatar ikkje so lite ulike einannan. Deira soga fell heller ikkje fullt saman. Dei syner forvitnelege sermerke kvar for seg, og dei hev baae den same rett til aa reknast for norsk folkemusikk. Dei tvo slag slaaffar hev halde seg til kvar sine teigar av landet. Hardingfele-slaaffane hev soleis vorte dyrka

i Valdres, Hallingdal, Numedal, Telemark, Sætesdal, Voss, Hardanger, Hordaland, Sogn og Sunnfjord.

Flafela hev derimot raadt grunnen i Gudbrandsdalen, Øyerdalen, Rørosbygdene, Nordfjord, Sunnmøre, Romsdalen, Nordmøre og elles heile landet nordetter. Like eins paa flafbygdene austpaa og i det meste av stroket fraa Sunnhordland og sudetter.

Det hev vore med den folkelege musikk-kulturen her i landet som med so mangt anna som ein no med full rett lyt halda for norskt. Ein lyt ogsa her rekna med litt filsig og paaverknad utanfraa. Vikingtidi hev fruleg sett sine merke i so maate. Dei var gløgge og hugsterke karar, vikingane, og det var ikkje berre materielt herfang dei kom heimatt med. Den framande kulturen hadde nok ogsa sin innverknad paa desse hardbalne karane. Og vel ikkje minst song og musikk, som dei gamle nordmenner synbert nok hev havt stor ans og givnad for. Kor mykje eller lite av musikk-kultur dei kann ha ført med seg heimatt til Noreg er raadlaust aa segja. Men lögje skulde det vera um dei paa sine ferder i. d. til Skotland, Irland og Frankrike ikkje ogsa tok litt heimferdsnista med av dette slaget.

Sverige hev visst og bytt musikk med oss, venteleg mest vokalmusikk. Men at det hev gjeve oss noko serleg stort tilfang av slaaffar er mindre frulegt. Den vesle likskapen eg hev funne millom svensk og norsk instrumentalmusikk er ikkje so serleg yvertydande, einast kann vera i ymse grensestrok og i dei luter av Sverige som eingong høyrde til Noreg. Kva me kann ha fenge *gjenom* Sverige er ei onnor sak, som me skal sjaa.

Danmark hev fruleg havt lite og inkje med slaaffane vaare aa gjera. Polskdansen var rett nok ogsa kjend der so langtfende som i 1660-aari. Og i 1850-aari var denne dansen aalmenn baade i Vestjylland og Vestslesvig og gjekk under namnet polsk.¹⁾ Men noko filsig fraa denne kanten hev det likevel ikkje vore, — ikkje i nemnande mun daa.

Dei gamle nordmennene var ikkje berre vikingar og krigarar. Dei var og framføke handelsfolk. Dei vitja land og byar baade

¹⁾ Tobias Norlind: Studier i svensk folklore, Lund 1911, s. 350—351.

vidt og breidt. Millom andre stader ferdast dei ogso mykje i landi kringum Øystresjøen. I Polen t. d. var dei baade tidt og traaft. Men ogso Sverige dreiv handel med desse landi, og samkvæmet var so livlegt at det maatte setja varande merke etter seg. Svenskane var ikkje mindre musikalske enn nordmennene. Og den sermerkete polske folkemusikken hev ikkje berre havt innverknad paa vaart folk, men kanskje endaa meir paa svenskane.

I den polske folkemusikken finst det m. a. ei slaatteform dei kallar masurka. Desse slaattane minner mykje um den norske paalsdansen (springar som vert leika paa flafela). Og baade rytmisk og tonalt finn ein merkeleg stor likskap millom desse slaattane. Ja endaa til den same forfregjing av rytmiske aksentar gjeng aft i dei baae. Og sjølve figurane i dansen ser ogso ut til aa vera nærskyldige. Likskapen tykkjest meg i det heile so stor at det ikkje kann vera tvil um at desse slaatteformene er mykje i ætt med einannan.

Det er ogso visst at polsk folkedans-musikk kom til Sverige i 1500-talet, venteleg innferd dertil med svenske sjømenner og handelsfolk. Mest frulegt er det at dans og musikk fylgdest aaf. Dansehus og gjestgjevarstader tok med opne armar imot sjøfolk. Og desse var paa si sida byrge av aa kunna syna sine landsmenn noko nytt ogso naar det galdt musikk og dans.

Vanleg vart det byane som fyrst tok imot den utanlandske kulturen; men det var oftast berre ei stutt tid dei heldt paa dei nye slaattane, so lenge dei var paa moden.

Bygdene apar gjerne fælt leff etter alt nytt, dei med. Og um ikkje so lenge vart ogso dei polske slaattane kjende ute millom dei svenske bondespelemenner, som ikkje berre lærde deim, men ogso heldt fast paa dei nye dei fekk tak i. Og dei umforma det framande filfanget etter eige lynde og lag, so det vart etter deira smak, samfundes som det fall under foten aaf dei som trødde dansen.

Og litt um senn vart det dikta ei heil mengd med danseslaattar som hadde henta grunnfoet og mynsterformi fraa polsk folkemusikk, men som hadde fenge daam av den jord dei no var umplanta i. I Sverige fekk desse slaattane namnet *polsskor*, og

dei vart soleis kristna etter sitt ættarland, Polen. Dette slaattemynsteref vart ogso kjent i Noreg, kann henda fyrst med handelskarar som rak landi millom. Dei var ofte spelemenner og. I 1644 daa Rørosgruvone vart sette i drift, kom det mange svenskar til Røros. Det var mest arbeidarar og aalmugefolk. At dei tok sin kultur med tarv ein visst ikkje tvila paa, og daa gløynde dei heller ikkje slaattane og folkedansane sine. Fraa Røros maa so denne folkekulturen ha spreidt seg vidare til dei bygder der flafela hev raadt grunnen. Kvar einskild bygd filmaata so filfanget soleis at det stod i samhøve med det rytmiske grunndraget i deira folkeliv. Og ut fraa den gjevne mynsterformi spratt det so fram ei heil mengd med sjølvstendige slaattedikt som gjerne vart isprengde med nye effektar og filkrofigar, alt etter som vedkomande spelemann var dugande til.

Hjaa os fekk desse slaattane namnet *paalsdans*, eit namn som berrsynt nok er eit brigde av det svenske polskdans.

Svenskane hev elles i det heile tri slag polskor: aaffandels-polskor, sekstandels-polskor og triolpolskor.¹⁾ Men det er serleg dei fyrste og siste av desse me hev med aa gjera her. 16-polskorne hev nok og sitt upphav fraa Polen; men det er ein annan polsk folkedans, polonæsen, som er moderformi for den. Desse slaattane kom til Sverige kring 1700-talet.²⁾

I Noreg finn ein lite og inkje av deim. Naar den svenske musikk-granskaren Adolf Lindgren frur at dei svenske 8-polskor hev havt den norske springaren til mynster³⁾, meiner eg han gjeng galne vegen. Baade triolpolskor og 8-polskor fekk serleg stor ufbreiding i Vermland, Dalsland, Bohuslen, Dalarne og Nerke. Og det er vel serleg fraa desse landsluter at dei vart innferde til Noreg; men dette gjeld after i sers mun triolpolskorne.⁴⁾

Det er mange som hev granska paa dette umkverve, og det skil endaa mykje paa at denne granskarfeigen er heilt klaarlagd. Men etter alt som til dessar er framkome, hev ein alt no rett til aa gjera ein slutnad, endaa um det vert halveges

¹⁾ Norlind: Studier, s. 344.

²⁾ Adolf Lindgren: Svenska Landsmälen XII, h. 5., s. 18.

³⁾ Same staden s. 25.

⁴⁾ Norlind Studier, s. 396.

aa gissa seg fram. Og daa meiner eg at det baade av musikk-teoretiske og historiske grunnar ikkje kann vera større tvil um at den polske masurka maa vera den opphavlege moderform baade for dei svenske polskor (undanteke 16-polskorne) og dermed ogso for den norske paalsdansen. At denne slaatteformi hev vore mynsteret for dei springarane som vert leika paa hardingfela, finn eg derimot mindre frulegt. Strukturen i dei tvo slaatteslagi skil seg vel mykje til det.

Me skal sjaa litt nærare paa hardingfele-slaattane. Medan paalsdansane (flaffe-slaattane) ser ut til aa hanga i hop med den vanlege feleformi, er framvoksteren til hardingfele-slaattane og hardingfela ein heilt annan. Som fyrr nemnt er det greidt at desse siste slaattane maa vera utgamle. Og det er tvillaust ein musikk-kultur som fraa den eine fidarbolck til hin hev vorte yverførd fraa fleire eldre spelgogner, og so til slutt hev hamna paa hardingfela, som maa reknast for den mest ideelle og fullkomne form.

Som flaffe-slaattane i seg sjølv er noko kravlause og einfelde er ogso mykje deira tradisjon det. Hardingfele-slaattane er derimot reint teknisk mykje meir snura og trollske. Dessutan er dei tvinna inn i ein tett vev av underlege segner og sogor, som ofte peikar langt attende. Ja det er mykje frulegt at dei spela mange av desse slaattane jamvel i millomalderen.¹⁾ At hardingfele-slaattane finst i so rik ei mengd og i fleire sermerkte former skulde og prova at dei er mykje eldre enn hine, som i grunnen berre hev springarformi (paalsdansen) aa visa til.

Og kvar finn ein f. d. slaattar som „Kivlemøyane“, „Skjaldmøyslaget“, „Skuldalsbruri“, „Fanifullen“, „Tomasklokkelaaten“, „Langedragen“, „Siklebekken“ og m. a. landskjende storslaattar? Jau nettopp i dei bygdslag der hardingfela hev raadt grunnen. Slaattar som desse er millom perlone i norsk instrumental folkemusikk. Og noko som rekk upp mot deim hev eg aldri kome yver, og ikkje kjenner eg til at det finst, i dei landsluter der flaffela rikjer.

Aa døma etter slaattane sjølve og deira sogebakgrunn, held

¹⁾ Hannaas: Hardingfela, s. 28.

eg fyre at denne luten av vaar nedervde musikk-kultur maa vera den eldste og mest opphavleg norske. Musikkteoretisk sét er ogso hardingfele-slaattane noko reint for seg sjølv. Det er ikkje tonedikt som er laga etter ei viss uppskrift korkje i val av motiv eller tonesfigar. Det er heller ikkje tale um kva tonebyks eller tonesfig som er fillatne eller ikkje. Heller ikkje er det staka upp kva veg — eller umveg — ein maa gaa for aa finna best fram til ein ny tonesfige. Det heile kann sjaa ut til aa vera noko paa slump. Det er det og, stundom; men det finn alltid si forklaring. Og naar alt kjem til sitt, syner det seg at desse slaattane er like strenge, paa si vis, som sjølve kunstmusikken. Alle dei smaa-motiv som slaattane er vaksne fram av, er ofte kasta um ein annan slik at ein hev mest som ei kjensla av aa staa paa sva-gande grunn. Sjølve taktperiodane er gjerne ulike i tal. Og dei som lite kjenner desse lunefulle slaattane, hev jamt vandt for aa fylgja deim i sitt ville jag, der rytmiske figurar med ulike motiv er tvinna saman til nye skapnader og skifter daam og drag alt i eitt.¹⁾ Hovudmotivet fyller gjerne berre eit par taktar, ja stundom berre ein!

Men dei hev drege taatten godt ut, desse gamle slaattediktarane. Det gjeld serleg hallingen, som med sine braae hugskot og halvt barokke rytmer er noko ein frulegt ikkje finn maken til. Ein hev halvveges ei kjensla av aa vera ute or jamvegt; men ein kjenner seg trygg likevel. Det jagar av stad i tanande flog; det sprakar av liv og kjæta. So spaknar det av i eit meir høgtidelegt motiv, og ein fær kvild ein augneblink, kanskje. Men braatt sfig slaatten att i villskap og velde, han gjer nokre kipne spenn og spreft, og renn so like snøgt affende til si gamle lega, der han so til slutt finn seg til rettes og andar ut.

Kva slaatteformer som hev vore vanlege i eldre tid, er ikkje so heilt klaart. Soga gjev oss ikkje nokor litande fraasegn um det. Likevel maa det ha vore um lag dei same som me hev enno. Og ikkje berre ringdansen og visedansen, men ogso pardansen og lausdansen er tvillaust eldgamle danseslag.

Det er ikkje so sers mange former korkje for slaattane eller

¹⁾ Jfr. Chatharinus Elling: Vore slaatter, 1915 s. 13-14.

folkedansen vaar. Sernorske slaatteformer er fyrst og fremst springaren, hallingen, gangaren og vosserrullen. Til desse lyt ein og rekna bruremarsane og lydarslaattane. Valsen, menuetten, firetur, tritur, ril og ymse andre slaatteformer er meir eller mindre nykomlingar, og det er for det meste beinveges innførde ting, som fraa fyrst av berre vart nytta i embæfts- og stormanns-krinsar.

I det heile merkar ein at det ut i 1700-talet og serleg seinare kom fleire nye instrument og slaatteformer inn i landet. Den nedervde norske folkemusikken vart meir som eit stykbarn. Men frass fildesefjing og vanvyrdnad gøymde bygdefolket, som vel var, ogso paa denne luten av siff ervegull.

Likevel maatte det nye straumdraget som kom fraa dei høgare klassar, setja sine merke. Kor atthaldande bondefolket var, so vart det vondt aa halda seg heil fri for den verknad fyredømf ovanfraa hadde. Og litt um senn spreidde ogso dei nye slaatteformene seg utyver bygdene til aalmugefolket. Men det var ikkje alle bygder som var like snare til aa apa etter. Me ser soleis at sume av dei nyare slaatteformer er lite eller inkje kjende i einkilde landsluter. Og menuetten t. d. hev so lang eg skynar og veit aldri vorte nytta som folkedans paa Vestlandet. Det er i det heile visse bygdelag som held paa serformene. Einast valsen (slettvalsen, rundvalsen eller hoppvalsen), vann aa verfa aalmenn i alle krokar av landet. Han var og den som fyrst greidde aa trengja seg inn imillom dei gamle slaatteformer, baade av di han var leff aa læra og samsfundes ogso laag godt til rettes for folkelyndet.

Slaattane hev paa same vis som bygdemaali siff eige tonefall i dei einkilde luter av landet. Og det er fyrst og mest folkelyndet eller rytmen i sjølv folkelivet som hev skapt desse musikalske bygdedialektar. Landslaget hev vel ogso havt noko aa segja. Dei storfelde bilæfi og den djupe og fagre harmoni i naturi hev nok seff sine runer i folkesjæli og vorte bakgrunnen for det meste av folkedikfingi vaar. Men vokstergrunnen var likevel folket sjølv.

Naar det gjeld slaattane er det sjølvsgaft at dansemaatane i sers mun hev framtvinga og skapt den rytmiske bygnad. Laget

og figurane i dansen krev gjerne visse rytmiske aksentar. Slaatten maa vera bygd soleis at han „fell under foten“! Denne kjensla kann vera mykje ulik i dei ymse bygder. Og ut fraa dette hev det so vakse fram ei mengd med slaattar, som nyttar sams takt (t. d. springaren med $\frac{3}{4}$ takt) men som likevel er ikkje so lite ulike i sfil og bygnad. Elles hev ogso taktslaget (trampingi) mykje aa segja. Toneteigane hardingfele-slaattane nyttar, er serleg dei ein kallar kryssstoneartar. Og av desse er d-dur og a-dur dei vanlegaste. Men elles finn ein baade e-dur c-dur, g-dur, f-dur og b-dur; dei tvo siste likevel meir sjeldan. Rein moll er sjeldsynt i hardingfele-slaattane. Av sertoneartar er det den lydiske tonesfigen som er mest synberr. Det lydiske draget er i det heile sterkt i folkemusikken vaar og ovrar seg i serleg mun i hardingfele-slaattane. Slaattane tek vanleg til med full takt, men ofte og med upptakt. Sluffkadensen er gjerne mykje eins for dei einkilde slaatteformer, men ein streng regelrett avslutnad vantar det likevel i mange høve.

Noko av det mest sermerkte ved hardingfele-slaattane er bogedragi. Og den som ikkje strengt og samvitsfullt fylgjer rette leidi der, vil aldri kunna spela ein einaste av desse tonestykker med rett daam og drag.

Av dei einkilde slaatteformer er *springaren* den ein raakar oftast. So kjem *hallingen*, og etter honom *gangaren* og *vosserrullen*, so bruremarsar og til sist lydarslaattane, som ruvar minst, men likevel er dei mest kjende.

Springaren ($\frac{3}{4}$ takt) er som me veit gamall pardans. Hallingen ($\frac{2}{4}$ takt) er um lag berre einmanns-dans. Namnet maa tvillaust ha kome fraa Hallingdal, der sjølv hallingdansen ogso er ætta ifraa. Gangaren ($\frac{6}{8}$ takt) er ei noko meir roleg og høgtdsam slaatteform, som ikkje berre vert spela til gangardans, men ofte ogso til lausdans. Vosserrull ($\frac{2}{4}$ takt) er i røyndi mest det same som halling. Fleire rullar er difor kalla for halling, og umvendt. Det er mykje namni i dei ymse bygder som er avgjerande for sjølv slaattenemningi. I Sætøsdal t. d. gjev dei baade hallingen og gangaren samnamnet *gangar*. Paa Voss og mykje i Hardanger segjer dei for det meste *rull* baade um halling og gangar. Og noko paa same vis er det

i fleire andre landsluter. Minst er som nemnt skilnaden millom halling og rull. Rullen er i grunnen berre ei noko meir avrunda form, som vossingane nyttar, ei danseform som er deira eigi.

Dei gamle slaaffane hev trass all moderne musikk halde seg reine i hundradvis av aar. Og framvoksteren hev halde ved. Mykje hev nok sige i mold med dei gamle spelemennene; det er det diverre ikkje raad aa faa att. Men mykje av det beste hev halde seg friskt radt til vaar tid. Det upphavlege grunnfoet er nok det same. Den rytme og tonekjensla som i det heile sermerker den gamle folkedans-musikken vaar, er fruleg til stades i like full mun no som for mange hundrad aar sidan. Folkemusikken hev ogso havt *sine* klasikarar. Dei gamle meisterspelemenner skapa ein folkeleg instrumentalsfil som i hovudsaki allfid hev vore den same, men som ved sin lange framvokster hev vorte fullkomnare og meir skirsla.

Slaaffediktingi og felespelet hadde ei rik blømingstid fraa siste holva av 1700-talet og til kring 1830. Daa kom det ein tidarbolk som var mindre heppen for folkemusikken, allvissst for felespelet. Og baade fyrr 1830 og sidan gjorde den frongsynte pietismen stor skade. Ja, mange meinte at denne myrkeskodda skulde kjøva folkemusikken vaar reint. Men som vel var fekk folk etter augo upplafne.

Ikring 1890 tek den tidarbolken til som vert kalla den folkloristiske. Folket vaknar og ser no for ein kosteleg skaff me eig i folkeminni vaare. Spelet og spelemennene, som mange hadde sét paa som noko fælf og syndefullt, kom litt etter kvart til æra og vyrdnad att. Spelemennene tok til aa verfa sedde paa som berarar og dyrkarar av ein verdfull kulturarv, og folk anda friare.

So kom daa kappleikane i felespel. Det muna fagnaleg. Og her var det tvillaust Vestmannalaget i Bergen som gjorde det mest, og som difor er verd størst æra og fakk. Det vart det nationale felespelet si atterfødingsfid. Dei gamle slaaffane fekk nytt liv. Og det vart kanskje ei meir medvitande og meir ideel kunst enn nokon gong fyrr.¹⁾

¹⁾ Torleiv Hannaas: Vestmannalaget i 50 aar, Bergen 1818. s. 134-147.

Kravi til godt, reint og egte spel vart sette upp. Det halv-gode fuskespelet vart trengt til sides og reinska ut. Og berre det beste vart mynsterspelet, som alle føygde seg etter og fevla um.

Paa denne vis vaks det fram ei heil rad med dugande spelemenner. Fela og dei gamle slaaffane vann etter heidersromet i brudlaup og samkomor kringum i bygdene. Ja, jamvel i byane var det mange som fykte mun i det gamle felespelet. Alle sanna at dette maatte vera noko upphavlegt, noko som ein kjende seg i ætt med og fekk vyrdnad for.

Dei som leika dei gamle slaaffane paa fela voks i tal alt fort. Og no stend det nationale felespelet i so frisk og fager bløming som fruleg aldri fyrr.

Baade ved sin tone og klangrikdom og sine sermerke i det heile er den instrumentala folkemusikken vaar ein av dei største faktorar i norsk folkekultur. Det er paa ei vis blomen av folkediktingi vaar. Og slaaffane hev vore og vil endaa meir verfa den friske kjelda som norsk tonedikting lyf ausa or. Det er ei oppkoma som aldri fryt.

Musikken, som folkediktingi elles, syner at federne hev vore eit overlage gaaverikt folk, eit folk med djupe kjenslor, mangslungne hugsviv og stor skapande givnad. Det er folket sjølv som med sitt liv og sin strid — medvitande eller umedvitande — hev skapt denne musikken, som kanskje meir enn noko anna gjev oss eit bjart og fruverdigt bilæte av norsk folkelynde, folkeliv og natur. Ingen ting hev heller havt slik daarande og dragande makt yver folket vaart som dei game slaaffane. Det vart deira sannaste og beste folk. Og det var nettopp desse fonane som lydde i leik og lag naar bygdefolket hadde sine største og rikaste stunder.

Dei som fraa fyrst av hev skapa desse fonane og gjeve oss denne gilde arven, hev alt lenge kvilt i mor Noregs fang. Det er faae me veit aa nemna ved namn, men likevel var dei kvar og ein med aa leggja sitt umfar til den herlege bygnad me kallar norsk kultur. Og det er ein stor og fager arv, som me hev heilag skyldnad til aa vyrdsla um og faka vare paa ogso til komande ætter.